OPTm
nr. 50, 5 noiembrie 2022
Săptămânal de cultură

Ficțiunea

Abdulrazak Gurnah (Premiul Nobel pentru Literatură, 2021) și editorul său român, Dan Vidrașcu

Frankfurter Buchmesse, 2022

Director de număr: Ciprian Handru

Ficțiunea și subteranele ei

Allex Trușcă

În ultimul timp, recunosc, m-am obișnuit să scriu proză scurtă și când mă întreabă lumea, spun cu jumătate de gură că mă sperie angajamentul unui roman. Este și nu este adevărat. Mă sperie, dar mă și încântă. Mă îngrozește, dar mă și incită.

Poate că este și un defect profesional, lucrez în domeniul IT, dar îmi place să pun lucrurile în ordine înainte să mă apuc de o proză. Știu cine sunt personajele, știu ce ticuri au, le cunosc frustrările. Câteodată, când chipul lor e încă acoperit de un văl, mă apuc să le caut printre oamenii de pe stradă, prin amintiri sau de ce nu, prin colțurile internetului. În jurul lor, construiesc povestea, aproape ca în filmele cu criminaliști, cu bilețele lipite pe o tablă, pe care le privesc întâi de aproape, apoi mă îndepărtez, închid ochii și le privesc de undeva din alt colț al universului. Caut puncte-cheie și încerc să-mi imaginez mai multe cursuri ale poveștii, îmi place să scot personajele din rutina lor și să le confrunt cu situații neobișnuite, de domeniul fantasticului. În contrapartidă, uneori iau personaje fantastice sau mitologice și încerc să arunc în haosul cotidian. Încerc să le aduc împreună, de ce nu?

Chiar dacă pornesc cu povestea (sau cu mai multe versiuni ale poveștii) conturată, se mai întâmplă ca personajele să aibă propria lor voință și să-și aleagă propriul lor drum. Nu-i problemă, îmi dau voie să fiu surprins. Am personajele, am desfășurarea acțiunii, dar asta nu e totul. Mi se pare trist când citesc undeva o poveste bună, dar scrisă într-un mod mai puțin reușit, ca o știre din ziare sau ca un articol de blog sau cu dialoguri de dragul dialogului. Aici e de muncă, de scris, de tăiat, de rescris, de revenit, de crescut ca autor.

Cât despre rutină, îmi place să scriu seara. Uneori mă închid în cameră, alteori mă tolănesc în fața televizorului și-mi propun să scriu două ceasuri. În prima jumătate de oră mă holbez la o pagină albă, ea mă privește la fel de nedumerită. Apoi începem să ne împrietenim. Apar primele cuvinte. Timid, le urmează și altele și, în cele din urmă, povestea își știe calea. Când mă opresc, citesc o dată textul și corectez ce nu-mi sună bine. În timp mi-am format câteva ticuri verbale, am norocul că sunt conștient de ele, așa că folosesc cu încredere funcția de căutare a Wordului și modific. Revin în zilele următoare asupra textului, îl citesc cu vocea interioară, apoi cu vocea mea și chiar dacă e al meu, nu mi-e milă și nu-l menajez. Și repet...

Ce este foarte important și un principiu de la care nu mă abat, este că eu sunt primul meu cititor și trebuie să fiu cinstit cu mine, nu-mi place să scriu ceva doar pentru că acel subiect e în vogă și nu vreau să șochez doar de dragul de a șoca. Refuz să scriu ceva în care nu cred sau într-un mod care îmi este impus de vreun factor exterior. Sunt convins că există o cale mult mai simplă de a avea pe piață o carte care se vinde, însă nu e acela drumul meu. Îmi doresc să-i ofer emoție celui care îmi lecturează cartea, dar vreau să ofer mai mult decât niște ore de evadare. Îmi place să folosesc în scrierile mele tot felul de referințe la muzică, artă, literatură și nu numai, dacă măcar o parte dintre cei care mă citesc descoperă ceva nou și le îmbogățesc cunoștințele, eu sunt mulțumit. Vreau să-i dau cititorului și o temă de gândire sau un mesaj ascuns, poate un semnal de trezire, iar acum, când citesc părerile despre „I put a spell on you..." mă bucur că am pus ceva oameni pe gânduri. ☺

Poem

Paul-Daniel Gorban

[library science]

te scriu
te citesc
viața ta e o carte necunoscută
ținută în lanțuri în sihăstrie
o jumătate de sărut ca o dragoste incompletă
aș fi vrut să îți scriu mai multe
să mă placi mai mult
dar, indiferent, rămân cu zâmbetul pe buze
acelea pe care nu le vei mai atinge

Glose la două versuri

„Îmbătrânesc... îmbătrânesc...
Am să port pantalonul suflecat, tineresc.“
(TS. Eliot, în trad. lui Mircea Ivănescu)

Florin Spătaru

Îmbătrânirea nu ar trebui să fie o formă de tristețe, pentru că e, de fapt, o transformare din prima clipă a existenței unui om. Încovrigarea unui corp sub acțiunea arzătoare a timpului e perfect normală, la fel cum o viață eternă nu e un paradis, ci mai degrabă un infern. Ofilirea noastră ne face să gustăm cu adevărat fiecare rază de soare. Iar pantalonul suflecat al anilor 30 a devenit pantalonul evazat, apoi strâns, iar în zilele noastre scurtat, pentru că se poartă trei sferturi.

Adriana Irimescu

Citind versurile lui Eliot, mă gândesc la strada Popa Nan din București, luminată de soare toată ziua și care pare să curgă spre sud. Cât timp va exista această stradă, versurile astea vor avea sens pentru mine.

Ileana Marin

În această vară, între *covid* și operația la picior, am cunoscut o poetă, care stătea în parc și scria poezii gratuite pentru trecători. Cei care voiau să cumpere de la ea o plachetă de versuri o făceau sau pur și simplu donau. Am aflat de la ea, după ce am cumpărat două astfel de volume, că e artistă care face „cărți de artist“ iar una din ele e în colecția de la universitate. Nu am ajuns s-o văd încă, dat fiind că încă merg greu și Jim mă duce cu mașina până aproape de clădirea unde predau și mă ia de acolo. În sfârsit, ce voiam să spun este că i-am dat ca teme pentru poemul „meu“: dragoste, îmbătrânire, identitate. A ieșit ceva interesant după ce m-am conversat cu ea – ca la psihanalist, cumva.... Câteva versuri din poemul ei pentru mine sună așa:

„La 30, 50 par o altă lume
de unde, privind în urmă, îmi
văd vechiul sine,
ușor și liber de ce va fi devenit“.

Melanie Reed, Seattle

Lidia Vianu

Recitite acum versurile mă duc cu gândul în urmă, la o zi strălucitoare atunci și ridicolă astăzi, așa cum sunt toate elanurile:

După câteva minute bune în care ne asurzesc strigătele dimprejur, suntem împinși pe o stradă îngustă și, când mă trezesc – e soarele tare, nu pot ţine ochii deschiși – mă dai jos. Toată lumea își ia de de mâncare de pe niște mese lungi. E bun. „Ţi-era foame.“ Aha. Foame înseamnă să mănânci cu mâinile și cu multă lume.

E puhoi de lume, dar de fapt suntem numai noi doi, că prietenii tăi au plecat, așa că poţi să te concentrezi pe mine: ăsta e momentul pe care îl aștept – tot timpul. „*Long live the People's Republic of Romania! Long live the five-year plan!*“ „Nu strigă nimeni în englezește,“ zic. „Eu în românește nu zic vorbele alea cu gura mea,“ mă lămurești. „De ce? Sunt de rușine?“ Râzi: „Sunt de defilare.“ DEFILARE. Ce cuvânt frumos. Are D, de la Δύυ. Are și

L, de la Λύ. Am stat toată ziua cu tine, am mâncat *cremwurști* – așa ai zis că se cheamă – cu limonadă. Aș mai merge o dată. „La anul de 23 august.“ Ca tramvaiul 23. „Au-gust“ fiindcă au gust bun. Îmi rămân cuvintele astea în minte: aș vrea și n-aș vrea să mai fie 23 august – dar habar nu am de ce mă întristez, că nu am niciun motiv. Încă.

Roxana Ruscior: Un palton elegant, din stofă

Ce eveniment din luna noiembrie (indiferent de an) îți vine imediat în minte, ca fiind de top?

În fiecare an, în luna noiembrie profit din plin promoțiile de Black Friday și, chiar dacă îmi propun să cumpăr haine sau alte produse, ajung să comand încă un vraf de cărți, cât să-mi ajungă de citit până la Paște.

Numește 1-2 evenimente pe care le aștepți în noiembrie.

Aștept cu nerăbdare reducerile de Black Friday la o serie de cărți pe care „le vânez" de mult timp. Mai așteptam și târgul de carte Gaudeamus, dar a fost mutat în decembrie, așa că pentru luna noiembrie mai rămân doar câteva lansări de carte ale unor autori pe care îi apreciez.

Descrie o piesă de vestimentație potrivită pentru noiembrie.

Un palton elegant, din stofă, lung până la genunchi, într-o culoare deschisă, gri sau bej, ca să contrasteze cu noroiul de pe stradă.

Ce roman va apărea în noiembrie?

Sper să apară romanul lui Andrei Ungureanu, „Nașterea eroului", care a câștigat concursul de debut al editurii Litera. Am participat la evenimentul de premiere și discuțiile despre manuscris mi-au trezit interesul, așa că abia aștept să fie lansată cartea.

Ce personalitate (actor, scriitor, politician etc) ai invita la un vin, într-o seară de noiembrie?

Actorul nu poate fi decât unul: Orlando Bloom (dacă se poate, costumat ca Legolas din „Stăpânul Inelelor"). Scriitori sunt însă mai mulți și pe unii dintre ei am bucuria să-i cunosc personal, așa că aș putea organiza o petrecere în toată regula, cu o cană de vin fiert, la gura sobei. Dacă mă gândesc bine, asta chiar e o idee bună, așa că o să-i invit pe câțiva – chiar dacă nu am sobă. :)

În ce film/roman te duce luna noiembrie?

Dacă trebuie să mă gândesc la un roman, luna noiembrie nu poate fi decât „Cerul ca oțelul" de Cosmin Leucuța. Nu știu de ce, dar când am citit cartea îmi imaginam că acțiunea se petrecea toamna, deși autorul nu cred că a precizat asta în text. Îmi aduc aminte doar de atmosfera întunecată, de frig și de eterna luptă a eroinei, hotărâtă să reziste, să reușească și să ia totul de la început. Pentru mine, asta înseamnă toamna: speranță, nu tristețe, ambiție, nu renunțare.

O amintire personală dintr-un noiembrie.

Noiembrie 2013, Târgul de carte Gaudeamus. Lansarea romanului meu de debut, „Armata Domnului", la editura Tracus Arte. Pavionul central de la Romexpo vuia de oameni, era o înghesuială de nedescris, cum nu știu dacă va mai fi vreodată la un târg de carte. Eram atât de emoționată și era așa hărmălaie în jurul meu că abia mă auzeam gândind. Vorbind (chiar și la microfon), nici atât! Țin minte că am fost în stare să spun doar câteva fraze și să dau niște autografe, apoi au venit la rând alți autori să-și prezinte cărțile, iar eu am ieșit afară, la aer și răcoare. Am răsuflat ușurată, dar în clipa următoare am realizat că acele momente de haos și emoții intense, de care mă bucuram că scăpasem, n-aveau să se mai întoarcă niciodată și ceva din mine rămăsese acolo înăuntru, expus pe raftul editurii.

Milan Kundera – preeminența esteticului / dezavuarea ideologicului

Alexandra Olteanu

Considerat un critic important al regimului comunist din țara sa de origine, Cehoslovacia, și prezentat ca disident politic, Milan Kundera se opune în repetate rânduri unei asemenea caracterizări, preferând să își asume rolul de disident cultural. Intenția romancierului este de a îndepărta filtrul reducționist al ideologiei și al politicii din reflecția asupra literaturii și artei. Definițiile atribuite de Kundera romanului contrazic perspectiva suveranității ideologiei. Atât în *Arta romanului*, cât și în *Testamentele trădate*, romancierul respinge ipoteza responsabilității politice a autorului, optând pentru o augumentare a responsabilității estetice a acestuia de a îmbogăți o anumită tradiție cultural-literară.

Chiar dacă autorul *Insuportabilei ușurătăți a ființei* dezavuează ipoteza misiunii politice a romanului, eseurile sale oferă o perspectivă nuanțată asupra raporturilor dintre artă și politică, pe care nu le separă tranșant una de cealaltă. Politica este o dimensiune a experienței umane, iar literatura ar deveni mai săracă în reprezentări dacă nu ar trata tot spectrul existenței omenești. Pentru a explica interacțiunile ficțiunii cu politica, este edificatoare introducerea conceptului de *autonomie radicală a romanului*, pe care Milan Kundera îl dezvoltă în *Arta romanului* pentru a ilustra forța socială a vizionarismului kafkian. Kafka nu aderase la o direcție ideologică, nu își fixase niște mize politice pe care atingă, folosindu-se de roman ca subterfugiu. Subversivitatea creației romanești, în forma sa de „poezie antilirică", nu este cea circumscrisă de accepțiunea ideologică, de eludare a constrângerilor unui regim politic, ci de a spune „despre condiția noastră umană (așa cum ni se dezvăluie în secolul nostru) ceea ce nicio reflecție sociologică sau politologică nu va putea să ne spună vreodată".

Milan Kundera a insistat întotdeauna asupra incompatibilității creației romanești cu ideologia radicală, abordând tema atât în eseurile sale, cât și în operele de ficțiune. Naratorul din *Insuportabila ușurătate a ființei* face apologia kitschului politic, în care influențele a numeroase partide politice se influențează, condiționează sau chiar anulează reciproc. Atunci când kitschul politic eșuează și permite instaurarea celui totalitar, libertatea proferată de roman este anulată. Romanul împiedică ideologia să obțină monopolul asupra adevărului și asupra realității. Ideile politice îi apar lui Kundera ca niște seturi de construcții incapabile de a explica viața individuală. Analizând romanele lui Dostoievski și Tolstoi, Milan Kundera îi reproșează autorului *Însemnărilor din subterană* că identitatea personajelor sale este strict delimitată și le determină despotic opțiunile ideologice, fapt ce nu este confirmat de adevărata experiență umană. Pe de altă parte, personajele lui Tolstoi cunosc o precipitată evoluție interioară, o schimbare proteică, ceea ce îngreunează stabilirea ideilor care le guvernează existența.

În partea a doua a *Artei romanului*, dedicată elaborării unui dicționar creativ de termeni literari, autorul *Glumei* definește romanul drept „marea formă a prozei în care autorul, prin intermediul unor euri experimentale (personaje), examinează până la capăt câteva teme ale existenței". Când discută despre roman, Milan Kundera se referă la forma literară europeană, pe care evoluția geografică a artei romanești o ajută să se impună ca model ce „nu-și are seamăn în nicio altă civilizație". Cazul lui Salman Rushdie, tratat în volumul *Testamente trădate*, demonstrează însă că întreaga civilizație europeană a eșuat să recunoască romanul ca formă artistică a modernismului prin excelență.

Bogăția intelectuală și dimensiunea euristică, specifice literaturii, îl îndreptățesc pe Kundera să atribuie romanului inventarea unor concepte cheie ale culturii occidentale. Libertatea, individualitatea, ambiguitatea, inteligența și atitudinea critică devin obiecte de reflecție pentru roman dinainte de a fi teoretizate. Toate elementele pe care s-a fudamentat civilizația modernă au fost, așadar, anticipate de romancieri în operele lor. În viziunea autorului *Insuportabilei ușurătăți a ființei*, romanul, ca expresie a supremației artei și a esteticului, introduce în spațiul european ideea preeminenței culturii asupra ideologiei. Atunci când societatea tinde să exagereze importanța sistemelor politice, se produce, după Kundera, o anomalie ideologică: moștenirea marxismului vulgarizat ajunge să fie adoptat atât de susținătorii dreptei, cât și de cei ai stângii.

Este important să precizăm că romancierul este, pentru Milan Kundera, un *explorator al existenței*, dar, în ciuda posibilităților de clarviziune ale literaturii, acesta nu poate fi privit ca un istoric sau ca un profet. Dată fiind natura sa de explorator, autorul romanului are predilecție mai degrabă pentru interogarea existenței decât pentru formularea unor răspunsuri universale. Această abilitate interogativă a romancierului se exercită printr-o *gândire experimentală*, care presupune o manieră ipotetică, deschisă, ironică și nesistematică de a gândi lumea.

Versiunea integrală în online

Mâna lui Bill Clinton

Doina Ruşti

Ţinuse acest bilet ani în şir, într-o casetă metalică, luată cândva cu bomboane, o cutie ovală, cu două cununiţe de trandafiri pictate pe capac. Multă vreme îl păstrase ca să-l arate prietenilor, cu orgoliul posesorului de bunătăţi, gândindu-se la el ca la cea mai mare valoare trecută, prezentă şi viitoare. În perioada liceului avea câţiva prieteni care veneau duminicile pe la el şi care îl întrebau, aşa cum se întrebă despre animalele de companie, „Ce-ţi mai face Clintonul? Îl mai ai?“ Se decolorase el puţin, dar era acolo, la fel de impresionant şi de viu ca în ziua de iulie. Apoi, pe măsură ce timpul se dezbrăca de amintiri, petecul de hârtie căzu şi el sub geana lânoasă a uitării.

Dar chiar şi-acolo, într-o capsulă minusculă, mai păstrează încă tăria celui mai teribil timp.

Pe la sfârşitul clasei a şasea era deja cineva. În foşnetul luminos al anilor 90, se vede încă, plutind nimbat peste Piaţa Universităţii. Luase un premiu internaţional, iar lumea începuse să-l cheme pe la tot felul de întruniri selecte, aniversări, comemorări şi chiar la prezentări de modă, unde cânta la flaut ca un maestru. Însă de departe evenimentul cel mai important a fost întâlnirea cu Bill Clinton.

El şi-o studentă, premiată pentru un soft deştept, au fost aleşi să stea alături de preşedintele Americii, ca doi stâlpi inconturnabili ai naţiunii române.

Încă mult înainte, îl anunţase directoarea, chemându-l în biroul ei, de la Şcoala de Muzică, apoi tipul de la SRI şi încă alţi câţiva indivizi, care îi ştiau numele întreg şi toate realizările lui de flautist care abia împlinise 12 ani. Artistul nostru, Vizitiu Octavian, spunea directoarea, o să ne reprezinte în faţa lui Bill Clinton! Iar el se şi vedea trăgând de-un lanţ argintiu toată Şcoala de Muzică, aşezată în şir indian, de la colegul de bancă, până la d-na Atanasiu, directoarea blondă ca o păpădie. Însuşi preşedintele Emil Constantinescu îi ştia numele, iar după aceea chiar şi babele de pe strada lui cârâiau pe la ferestre „Octa-Octa“, deşi până în acea vară, care fusese cu totul şi cu totul a lui Bill Clinton, ele nici măcar nu auziseră de el.

Ziua de vineri, 11 iulie, a anului 1997, încă străluceşte, ca orice lucrişor obsolescent, închis într-un sipet de aur, pe care mâinile emoţionate ale colecţionarului îl deschid o dată pe an.

Pe Bulevardul Bălcescu, în inima Capitalei, a fost ridicată o tribună, iar de la Intercontinental până la Piaţa Romană, strada s-a transformat într-o mare de steguleţe cu stele albe şi de capete inflamate, care slobozeau urale periodic, sub soarele de iulie.

(*Bucureştiul cultural*, 2010
şi tradusă în engleză în vol.
Bucharest Tales,
New Europe Writers, 2011)

Continuare în versiunea online

Cu ochi limpezi

Ioana Hodor

În 1940, pe când Războiul a răspândit familia în toate colţurile ţării şi ale lumii, s-a refugiat din Ungaria la Constanţa, unde se afla sora ei. Fiind o tânără fără prea multă şcoală, care doar ştia să sape şi să cânte, s-a angajat într-o cofetărie ca să vândă prăjituri. Acolo, un domn mai în vârstă, cu ochi verzi şi limpezi, a remarcat-o chiar din prima ei zi de lucru. După ce a observat-o câteva zile la rând, a decis să-i ofere o altă şansă, care se potrivea mai bine cu frumuseţea şi fineţea ei. A luat-o sub aripa sa şi i-a făcut cunoştinţă cu o cumnată, care a învăţat-o cu multă răbdare şi grijă tainele croitoriei. De atunci şi până când ochii au lăsat-o, bunica a cusut cu sufletul, a ales materialele cu inima şi a îmbrăcat zeci de doamne şi domnişoare cu haine croite fără cusur, înfrumuseţându-le şi suflând peste ele, cu multă dibăcie, o sclipire aparte, pe care doar un maestru o dă lucrului ce iese din mâinile sale.

Cel de-al Doilea Război Mondial a prins-o în Braşov, unde, spune ea, a fost îngropată până la gât timp de o zi de o bombă care a căzut sub Tâmpa, pe când se afla la plimbare. De atunci, nu mai aude cu urechea stângă, iar când ni se adresează, mereu întoarce capul într-o parte, ca şi cum ar aştepta răspunsul într-o stare contemplativă.

A fost o femeie frumoasă, cu foarte multă grijă faţă de sine, care nu ieşea nici până jos în stradă să cumpere sifon fără să-şi pună mănuşile şi pălăria şi să se îmbrace în cele mai bune haine ale ei. Supărările nu i-au fost puţine, dar au întărit-o aşa cum întărea şi ea cusăturile pe stofă, ca să nu se desprindă.

A avut trei soţi, pe care i-a iubit diferit de fiecare dată, cu o altă parte a fiinţei sale, lăsată în urmă după divorţ. Primul, pe care l-a iubit cel mai mult, şi-a transferat gelozia în palme şi a rănit-o pe bunica mai mult decât fizic. N-a înţeles că o fiinţă înzestrată cu o asemenea putere îşi are drumul ei şi că nu poate fi îmblânzită, iar că dincolo de gratii nicio pasăre nu cântă.

Ulterior, aveam să pun cap la cap piesele şi să înţeleg că femeia care încă îşi vopsea părul la 99 de ani n-a avut o viaţă deloc uşoară, dar pe care a tratat-o mereu cu iubire şi lumină în suflet şi care a răsplătit-o, ţinând-o de mână atunci când a trecut pragul celor o sută de ani. Ochii ei albaştri nu trădează decât liniştea livezilor, bucuria omului care a făcut ce i-a plăcut, care îndrăgeşte frumosul şi iartă neajunsurile. În toate acestea, meseria de croitoreasă i-a fost de mare ajutor.

Personajele lui Cătălin D. Constantin: văduva, profesoara și colonelul

Doina Ruști

Apariție insolită în peisajul editorial, *Viața de zi cu zi în documente vechi de familie* – cartea lui Cătălin D. Constantin –, se înrudește poate ca viziune doar cu scrierile lui Adrian Majuru, care și semnează aprecierea de pe coperta IV.

Cum am avut privilegiul de a citi cartea în manuscris, am căpătat iluzia de stăpână a unui teritoriu și n-am rezistat ispitei de a scrie câteva note de lectură.

Volumul, bijuterie de scriere antropologică, e compus din trei capitole, fiecare având în centru o persoană particulară, a cărei existență are forța de a ilustra epoca în care a trăit: un colonel, o profesoară de științe naturale și o văduvă din Craiova. Nota comună a acelor trei este perioada în care trăiesc, la final de secol 19 și început de 20. Contemporani, preocupați de lucruri diferite, colonelul Borda, profesoara Hermina și Maria Vanghelie construiesc împreună un model de viață cotidiană. Familie, școală, raporturi sociale, cumpărături, câștiguri și cheltuieli – iată câteva dintre elementele care le populează universul. Cum spune, Adrian Majuru, cele trei dosare de existență alcătuiesc „un posibil muzeu personal". Viziunea convingătoare și talentul scriitoricesc fac din detalii disparate un roman al vieții private, deși în esență Cătălin D. Constantin realizează un studiu antropologic asupra timpului cotidian. Premiza, ancorată în fascinația magnetică pe care trecutul o exercită asupra omului, se fixează între valorile mitice și cele ale simplei întâmplări. În viziunea autorului coincidențele, repetițiile create prin uz ori gestualitatea stabilă a unei epoci conferă datele esențiale ale oricărei monografii, dar totodată, reconstituirea cotidianului duce inevitabil la consolidarea identității unui grup. Trecutul propune o confruntare necesară.

Treptat, autorii devin personaje dar și argumente ale tezei de mai sus. Văduva, profesoara și colonelul refac treptat imaginea lumii de dinainte de ultimul război, din trei zone diferite: Craiova, Arad, Timișoara. Călătoriile completează schița cu zona balcanică, dând măsura unui spațiu comun. Sunt condiții diferite, geografii particulare, și totuși aceeași lume, istoric vorbind.

Motivația pornește de fiecare dată din aceeași dorință de restaurare a propriei identități – vagă sau avariată, ca în cazul colonelului. Fiecare personaj are un ritual de viață, un mod de a valoriza cotidianul.

Craioveanca (Maria Vanghelie) aduce epoca până la noi prin minuțioase liste de cumpărături. Costurile unei lumi, ca și cumpărăturile cotidiene fac o radiografie la firul ierbii, fără a ucide visul care își face loc între un buchet de flori, cumpărat pentru cimitir, și costurile unei rugăciuni.

„Pe 1 mai 1913 Maria Vanghelie a dat la popă 50 de bani. Pe 2 mai 1913 a dat pentru carne și alte produse alimentare 2 lei și 70 de bani."

Toate aceste informații minore și repetitive reconstituie rutina cotidiană a unei ființe pentru care echilibrul este cuvântul de ordine.

Profesoara, în schimb, cu certe înclinații prozistice, rememorează faptele esențiale, cu finețe de analist și atenție la detalii. Herimna e cultă, e școlită. A parcurs, printre altele, Școala de Fete a Reuniunii Femeilor Române (titulatură, pe cât de pompoasă pe atât de plină de informații legate de emanciparea femeilor). E atentă la detalii și la diferențe.

Nici colonelul nu se lasă mai prejos, jurnalul său începând cu inventarierea situațiilor favorabile și cu eșecurile unei vieți care se întinde peste două războaie.

Cele trei biografii se leagă prin aspirații și mentalități comune, alcătuind schița unei lumi dispărute. În 1883 o vedem pe Hermina călătorind pentru prima oară cu trăsura, timp în care Maria intră în clubul doamnelor filotime din Craiova. După cum în 1906 colonelul, încă student, își desăvârșește cariera la Viena. Și-n timp ce el se inițiază în ritmuri de vals, Hermina, cam tot pe-atunci, face o călătorie de plăcere în insula Ada Kaleh.

Analizată și leagată prin observații subtile, informația din cele trei documente alcătuiește treptat imaginea unei lumi și prin ea un studiu al mentalităților dispărute. Aflăm ce se învață la școală, care sunt preferințe vestimentare, aspirațiile și fricile acestor personaje. Apar informații varii despre instrumentarul zilnic, despre vehicule și călătorii despre mâncare și despre ritualurile religioase.

Cătălin D. Constantin nu se oprește la încadrarea istorică a materialului și nici nu accede la analize aride, ci împachetează prețioasele și insolitele documente într-o viziune largă, susținută de cultura sa umanistă solidă. Face asociații interesante și alege, pentru fiecare dintre cei trei autori, perspectiva care îl pune în valoare, ceea ce pe nesimțite face din ei un personaj. Memorialistica și documentul particular completează teza generală a cărții, că fiecare act de rememorare ori de notație a faptelor recente deconspiră drama individuală de a nu rata momentele cheie, în care se află informații despre viitor. Analiza este creativă, iar demonstrația seduce prin concluzii, legate nu atât de viziunea asupra epocii, ci de acele mentalități antebelice, pe care comunismul le-a dizolvat abuziv.

Interesant este că la un moment dat „personajul" se întregește surprinzător dintr-un prezent care aparține în totalitate autorului de drept, care este Cătălin D. Constantin, el însuși, personaj în cartea sa. După ce citește însemnările Mariei Vanghelie, are ocazia de a da peste o persoană care făcuse parte din anturajul ei, și care îi rafinează biografia cu noi amănunte, chiar și cu o fotografie. Elementul autobiografic completează investigația științifică. Aflăm de pildă, că autorul a cumpărat carnetul de însemnări al văduvei din Craiova, într-un timp și el aparținând trecutului (*la finele facultății*), iar această raportare subiectivă la timp, se află în acord cu teza dominantă a studiului, că fiecare epocă este nu doar alcătuită din viziuni subiective, ci că orice monografie ia naștere din dorința unui om de a se confrunta cu un *anume* trecut, cu o parte a existenței sau a preexistenței sale.

Inteligentă, scrisă cu pasiune și cu talent, cartea lui Cătălin D. Constantin – „Viața de zi cu zi în documente vechi de familie" – completează raftul de istorie a mentalităților, aducând nu doar informații prețioase, ci și un model de abordare științifică. Cartea este și o poveste despre viața privată, pe care comunismul a radiat-o.

Cătălin D. Constantin – *Viața de zi cu zi în documente vechi de familie,* **col.** *Istorii urbane,* **ed. Corint, 2022.**

Totul sau nimic: un dialog pe e-mail: Florin Spătaru & Mihai Ene

Ficțiunea OPTm

În ultima vreme au tot apărut cărți în care primul cuvânt este „toate“, nu „o parte din“, ci la modul absolut, viziunea a căzut pe întreg – *Toate bufnițele* lui Florian ori *All the Light We Cannot See* de A. Doerr și multe altele, ca în ultima vreme să se producă inflația acestui univers absobit în exces, prin romane ca „Toate păcatele noastre“ de Mihail Victus, urmat de „…și toate zilele de azi“ de George Dumitru ori de „Toate greșelile care se pot face“ de Cătălin Pavel.

De unde vine setea asta de absolut? Cum explici această reluare obsesivă a unei viziuni maximaliste?

Florin Spătaru:

Nu mi se pare a fi o sete de absolut, ci o iluzie inspirată de rețelele de socializare: avem foarte rapid impresia că în câteva clipe cuprindem absolut tot ceea ce se întâmplă sau un fenomen în integralitatea lui. În realitate ne învârtim cu veselie pe rotița unei bule. Tehnologia folosită pentru a ne închide într-un fel de diagramă Euler-Venn are scopul de a ne mângâia anumite idei, iar simplificarea lor continuă ne face fericiți. Nu putem cuprinde tot ceea ce se întâmplă într-o zi, după cum ne-au demonstrat Joyce sau Virginia Woolf. Dacă întindem și mai mult perioada, spoim și mai intens această iluzie, uitând că rostul literaturii e să cuprindă minutul, secunda, efemerul, nuanța infinitezimală. De ce? Pentru că e foarte facil să falsificăm viziunea maximalistă : nu putem cuprinde toate greșelile, toate păcatele sau nici măcar toate bufnițele. Cele 236 de specii de bufnițe ne oferă o matrice mult prea extinsă, la fel cum orice imagine de pe internet e legată potențial de milioane de instanțe. În fața tornadei informaționale, cred că apărarea fluturelui efemer e cea mai indicată.

Mihai Ene:

Recunosc încă de la bun început faptul că până să văd tema anchetei de față nu observasem această recurență a expresiilor totalizante în titlurile din literatura contemporană, dar imediat mi-au venit în minte și altele, precum ultimul volum de versuri al lui Mircea Cărtărescu dinainte de Revoluție, care se numea chiar *Totul* (1984), dar și unul dintre romanele mele favorite din literatura franceză contemporană, *Toate diminețile lumii* al lui Pascal Quignard sau volumul de proză al unuia dintre cei mai importanți scriitori sud-americani, Julio Cortázar, *Toate focurile, focul*.

Nu știu dacă este vorba despre o tendință actuală care să aibă niște cauze detectabile sau e o pură întâmplare, dar sigur că putem specula pe marginea acestei ocurențe probabil inconștiente. Și atunci am putea vedea în asta chiar un simptom al lumii în care trăim, care pare să devină din ce în ce mai puțin dispusă la compromisuri, la jumătăți de măsură, la a se mulțumi doar cu o parte din ceva, recunoscând cu umilință că este aproape imposibil să cuprinzi ceva în întregime. Să trădeze această expresie o nevoie ascunsă de a vrea să exprimi totalitatea unei realități sau pur și simplu scriitorii se agață de forța pe care o sugerează mulțimea întreagă, fără rest, a unei clase de obiecte? Pentru că există fără-ndoială o forță aproape sufocantă în această imagine a întregului: *totul*, *toată*, *toți* sau *toate* construiesc imaginea unui realități absolute care nu mai lasă nici măcar loc de vreun dubiu. Referința aceasta puternică, maximalistă, ajută și la evidențierea mesajului care astfel devine cu atât mai important cu cât privește întregul spectru al realității la care se referă.

Totuși, cu siguranță lucrurile se mai limpezesc atunci când analizăm resorturile interne ale textului și care duc sau explică, măcar parțial, alegerea titlului. Fiecare operă în parte – iată, nu toate, poate nici măcar o majoritate simplă – își construiește semnificația titlului în interior și ar trebui să vedem dacă sugestia aceasta totalizantă are o finalitate în textul propriu-zis sau doar mizează pe impactul stilistic.

În orice caz, cel puțin subconștient, această preferință, această recurență trădează tendința radicală, maximalistă, totalizantă a lumii contemporane, în care toți par să-și dorească totul, indiferent la ce s-ar referi acesta.

Risipire

Daniel Antohe

„Uite că mănânc singur“, își spuse Andrei Timiș și tăie încă o bucată din file-ul de biban cu sos pesto din farfurie. „Terasa asta e un loc îmbietor.“ În seara aceea se număra printre invitații sărbătoririi căsătoriei lui Ovidiu Apostoaie cu Carmen. „Ăștia rămân împreună. Eu și literatura. Femeile, toate.“

Scria un roman, cu mari interludii, un soi de autoficțiune în care își transforma în narațiune viața din ultimii 15 ani, cavalcadele cu prietenii, întâmplările memorabile, cuceririle amoroase, episoadele erotice. Paginile cărții aveau să arunce, fără îndoială, o anumită lumină asupra autorului empiric: băiat de viață, băiat bun, cu aplecare spre cultură. „Mulți români n-au bani să cumpere o carte. Pe a mea.“

„M-a invadat România“, aproape că șopti când un câine mare, maroniu, se înființă lângă scaunul lui, țintind cu botul către marginea farfuriei. Pe unde intrase?

Se gândi apoi că o să arate bine în costumul bleumarin, nehotărât încă asupra culorii cravatei. Câinele ieșise de pe terasă în fugă, și se luase la bătaie cu un alt câine mai mic. Cel mic chelălăia și dădea în spate, până când, încolțit în zidul clădirii instituției de vizavi, se lansă cu un salt feroce asupra dulăului.

„Samira? Samira.“, se edifică în gând Andrei, scrutând-o cu privirea pe investitoarea I.T. care tocmai se așeza la masa de lângă intrarea în restaurant.

Câinele cel mic fugise, trecând strada printre mașini și dulăul, rămas o clipă descumpănit, își transferă atenția asupra unei profesoare de liceu care mergea spre intersecție, cu o poșetă uriașă atârnând după ea. Cu colții dezveliți, câinele părea hotărât să facă bucăți poșeta pe care femeia o trecuse pe celălalt umăr, ca pe un scut.

Acum patru-cinci ani, rememoră Andrei Timiș, îi murise câinele de cancer. Chiar în zilele acelea câștigase mult din vânzarea unui lot de mașini. Ce reușită! Atunci s-a gândit pentru prima oară că, într-o zi, ar putea să aibă un elicopter și un iaht al lui. În prezent, renunțase să mai viseze la astfel de posesiuni. Când fusese cu trupa veselă în concediu în Maldive sau pe litoralul mediteranean închiriase niște ambarcațiuni mai modeste. Pe vremea aceea se culca cu o mulatră frumoasă din Brazilia, studentă la politehnică. Andrei încercă să-și aducă aminte dacă citise vreodată literatură din Brazilia. Nu cunoștea niciun scriitor brazilian. Ba da, Paulo Coelho era brazilian. Literaților li se apleca atunci când venea vorba de Paulo Coelho. „Pe asta trebuie s-o descriu, pe Janine, mulatra. Trebuie să constate că eu chiar scriu literatură.“

Cu câteva zile în urmă, se uitase la un colaj întreg de știri. Sudul Moldovei fusese lovit de inundații. Reporterița, înaltă, brunetă, cu părul lung lins de-o parte și de alta a capului, intrase în mijlocul bălților. O stradă întreagă fusese inundată și reporterița indica fiecare mașină care trecea, explicând cât de greu îi era șoferului să înainteze. Reporterița avea un rictus ciudat: când tăcea, la capătul fiecărei fraze, buzele i se adunau pungă în capătul din stânga al gurii, ca la bătrâni.

Continuare în versiunea online

Doi colegi vorbeau despre o carte

Allex Trușcă

Înțeleg mai bine de ce oamenii au tendința să se refugieze în muncă. În primii ani credeam că o fac doar pentru bonusuri, măriri de salariu, o bătaie pe creștet, pardon, feedback pozitiv. Acum îmi dau seama că mulți alegeau să se transforme în roboței pentru că în adâncul sufletelor țipau după validare, iar cei ce nu recunoșteau nevoia de confirmare fugeau ca Ussain Bolt de probleme.

Mi-am ales prost momentul pentru asemenea revelații, dar cred că a fost o pură întâmplare. Doi colegi vorbeau despre o carte în care personajul principal era un scriitor care o luase razna, s-a încuiat în camera lui și a promis că nu va ieși decât atunci când își va fi terminat romanul. A căzut într-un somn profund, iar când s-a trezit a realizat că trecuseră douăzeci de ani, soția îi îmbătrânise, copilul pe care la începutul cărții îl luase de la grădiniță era și el însurat acum. Personajul a regretat că și-a irosit cei mai frumoși ani ai vieții alergând după cai verzi pe pereți în loc să se bucure de clipele alături de cei dragi. Evident că mi s-a părut lipsit de logică și realism, cum dracului să stai închis atâția ani, cum l-ar fi lăsat familia, doar n-a făcut fotosinteza, dar s-a produs un declic.

Cumva, într-un mod inexplicabil, această scurtcircuitare avea legătură cu infidelitatea mea, mai exact cu încălcarea unei limite, exact ca în filmele în care te chinui să supraviețuiești într-un oraș postapocaliptic și la sfârșit, după ce decizi să-l abandonezi, realizezi că ai fost doar un cobai pentru câțiva cercetători lipsiți de empatie. Eram un fel de Lazăr care s-a trezit din morți într-o groapă adâncă plină cu lei, evadam dintr-o închisoare a gândurilor ca să-mi înfrunt demonii, iar alcoolul din ultimele zile mi-a șoptit multe despre starea jalnică a căsniciei mele.

Mi-am amintit de Cesare, italianul pe care îl cunoscusem

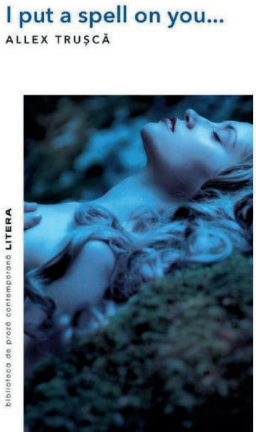

demult, într-o delegație: slab rupt, aproape frate cu anorexia, îmbrăcat cu vestă peste cămașă chiar dacă afară erau treizeci de grade, cu un ciorap albastru și unul negru, buze și dinți colorați de tutun, un singuratic într-un oraș al superficialității, care-mi spusese că el nu mai avea timp de viață personală, nici iubită de zece ani, că lucra de la 8 la 22 și prin ceea ce făcea la birou se simțea important. Am simțit milă atunci pentru acel pustnic, în timp ce beam cu el un espresso doppio mi-am jurat că eu n-o să ajung așa. M-am uitat la picioarele mele, șosetele mele încă făceau pereche, mai aveam timp să schimb ceva.

Se apropia pauza de masă, iar eu mă gândeam câte Marcele și câți Cristiani stau în cubiculele lor de un metru pătrat, măsurând KPI-uri, mascându-și tristețea cu prezentări colorate în PowerPoint, cu viața scurgându-se în *call*-uri, *meeting*-uri, alergând ca hamsterii pe roată pentru o semnătură pompoasă și sofisticată, făcând slalom printre sheeturi și pivoți în Excel. M-am uitat la telefon, voiam să trimit un SMS, nu credeam să-mi fie atât de greu să scriu cinci cuvinte.

Dar am făcut-o.

(frag. din romanul *I put a spell on you*, Litera, bpc, 2020)

Creatorul de teatru în 2022

Ciprian Handru

Creatorul de teatru (piesa unuia dintre cei mai importanți dramaturgi contemporani, austriacul Thomas Bernhard), în regia lui Alexandru Dabjia, cu Marcel Iureș, în rol principal. Scenografia Gabi Albu, asistent regie Mădălina Ciupitu. În anul 2001, când a fost jucată inițial piesa, s-a spus că este „un text extraordinar, plin de furie, disperare, agresivitate, deziluzie, dar și de umor negru". Spectacolul s-a jucat atunci pe scena Teatrului Act, sub bagheta fascinant-actoricească a aceluiași regizor, cu același Marcel Iureș, deși mai tânăr, încât în esență putem vorbit și despre un exercițiu de autoconfruntare.

Creatorul de teatru este un spectacol pe care l-am resimțit dureros în cel puțin două privințe. Mai întâi, extrinsec, întrucât textul, „total anacronic", după cum s-a spus, scris fiind de un dramaturg care „se înscrie [...] într-o listă lungă de autori «nu prea jucați la noi» din pricina diferenței mult prea mari de IQ dintre creatorii noștri de teatru" (Alexandru Dabija), devine o reprezentație clar desenată, cu mesaj invaziv. În al doilea rând, l-am resimțit intrinsec apăsător, ca tematică și, mai ales, prin condiția protagonistului. Personajul principal (jucat de Marcel Iureș) este un actor, silit să joace în hanuri, prin „sate prăpădite", animat însă de o critică acută asupra decăderii și degradării sociale, asupra lipsei de talent a copiilor săi, vociferând despre orice, de la politică, la teatru, etc., etc. Acest Bruscon, actorul *emerit*, devine treptat un (anti)erou, animat de un soi de egocentrism greu (dacă nu imposibil) de controlat, dar reprezentativ pentru ceea ce este tragicomedia... umană. Cu un discurs al nemulțumirii permanente, Bruscon însumează drama măruntă și văicărelile artistului din orice epocă. E nemulțumit de politică, de rolul artei, dar și de copiii săi, pe care nu-i poate transforma conform modelelor din mintea lui. Erijat în dascăl, devine agresiv, taxând naturalețea fiului și manifestându-și ostilitatea față de

fiică. În lumea lui ideală nu este loc pentru cârnații molfăiți continuu de către fiu. Perfecționist până la tiranie, nu declanșează totuși antipatia celor din jur, ci treptat, reușește să molipsească pe toată lumea cu viziunea lui.

Bruscon, un rol-eveniment, chiar pentru Marcel Iureș, memorabil prin multe alte roluri, e în cadrul piesei purtător al unei duble dureri – una personală, a artistului c-un suflet scindat, și alta colectivă, „a vieților noastre meschine".

După cum suntem puși în temă de caietul-program – care, apropo, este o arhivă memorabilă de imagine și de text –, actorul Bruscon vrea să susțină o reprezentație cu propria piesă – *Roata istoriei* – alături de o trupă de teatru compusă din soția și copiii săi, într-un han din sătucul Utzbach. Toată acțiunea se concentrează aici, toată viața actorului se învârte în jurul acestui ideal, căci în centrul spectacolului se construiește lumea la care visează Bruscon. Toate personajele cară lucruri, decoruri, aduc un cufăr cu recuzită actoricească, de exemplu, muncind la ridicarea unui univers precar, vremelnic și iluzoriu. Iar în centru se află desigur Bruscon, construit treptat printr-un „monolog caustic și absurd", dezvăluindu-ni-se treptat ca un deziluzionat incapabil să renunțe la visul său.

În schimb, personajele secunde, hangiul (Alexandru Bindea), dna. Bruscon (Ana Ciontea), Sara (Alexandra Sălceanu), Feruccio (Lucian Iftime), soția hangiului (Afrodita Androne) și Enra (Victoria Dicu), sunt obscure, cavsi-existente, caricaturale, monosilabice etc. Se înțelege de ce. Sunt personaje-satelit care gravitează în jurul punctului central. Alături de marele om nu se află niciodată oameni, ci componente ale jocului său. Ei au rolul de a construi la propriu *scena* pe care urmau să joace, în han. În ciuda numeroaselor zbateri fizice și risipei de energie reprezentația nu va mai fi posibilă, deoarece biserica din sat ia foc, iar publicul dă buzna afară din han. Un final care mi-a amintit *Concertul din muzică de Bach* al Hortensiei-Papadat Bengescu, unde tot așa, amânat din varii motive, concertul nu se mai susține – asta, deși, întreaga existență a personajelor s-a construit și s-a dezvoltat în jurul lui.

Universul jocului e construit impecabil, desenându-se cu claritate elementele jocului și , în plan secund o estetică a râsului în termeni bergsonieni, însăși finalul aducând în actualitate bine cunoscuta butadă a lui Bergson: „Râsul înseamnă trezirea omului din visul său". Cu acest imbold, fin schițat, și începe piesa, cu râsul imperfect al d-nei Bruscon. Spectacol este în sine o radiografie a actului ludic, care scoate la suprafață suferința existențială a *bufonului*.

Acest actor, care contaminează totul, care are opinii despre orice, nemulțumit, misogin, grosolan sau tandru, capabil să miște stelele și să transforme hanul în scenă, e înfrânt de instinctele sociale de chiar ordinea pe care vrea s-o remodeleze. Excesiv, dictator, visând perfecțiunea, Bruscon aduce treptat pe tapet tentația jocului ca pervertire socială a dublicității înscrise în natura umană.

Continuare în versiunea online

Revista aparține
Asociației Creatorilor de Ficțiune
(ACF)

https://asociatia-creatorilor-de-fictiune.ro

Bulevardul Bălcescu, nr. 7, ap. 3
București.

Este editată de LITERA

© Ficțiunea OPTm

REDACȚIA

Editor-șef: Cristina BOGDAN.

REDACTORI:

Cătălin D. CONSTANTIN,
Doina RUȘTI,
Radu ALDULESCU,
Ileana Marin,
Emanuela ILIE,
Catrinel POPA,
Enrique NOGUERAS,
Roberto MERLO,
Sebastián TEILLIER,
Adriana TITIENI IRIMESCU,
Ciprian HANDRU,
Bianca ZBARCEA,
Codruț RADU.

https://fictiunea.ro
e-mail: optmotive@gmail.com

PREȚ: 8 lei

ISSN 2821 – 7985
ISSN-L 2821 – 7985